

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **«РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ
ТЕХНОЛОГІЇ SANDPLAY»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1-M21,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньо-професійною програмою
Дошкільна освіта
(денна форма навчання)
Гаврилова Ярослава Володимирівна

Керівник: **Бабюк Т. Й.**,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Рецензент: **Дмітрієва О. І.**,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ МЕТОДОМ SANDPLAY.....	6
1.1. Дефінітивна характеристика поняттєвого апарату дослідження.....	6
1.2. Сучасний стан розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку	17
1.3. Інноваційна технологія Sandplay як метод розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку	23
1.4. Теоретичні засади моделі розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку методом Sandplay	33
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ МЕТОДОМ SANDPLAY.....	42
2.1. Організація наукового дослідження	42
2.2. Упровадження моделі розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку методом Sandplay	50
2.3. Порівняльний аналіз результатів дослідження	64
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Сучасний період розвитку суспільства, оновлення всіх сфер його соціального і духовного життя потребує якісно нового рівня освіти, який би відповідав міжнародним стандартам. Все частіше говорять про творчість, як базову якість особистості і це не випадково, адже життя в епоху науково-технічного прогресу стає різноманітнішим і складнішим та потребує від людини не стандартних, звичних дій, а гнучкості мислення, швидкої орієнтації та адаптації до нових умов, творчого підходу до вирішення проблем.

На сьогодні вчені все більше схиляються до думки, що найсприятливіший період для розвитку творчого потенціалу є дошкільний вік, оскільки діти дошкільного віку проживають стрімкий усесторонній динамічний розвиток, і розвиток творчого потенціалу не є винятком. Проте залишається досі не вирішеними питання щодо визначення та використання ефективних методів та засобів розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку, і саме використання методу Sandplay вбачається нам перспективним напрямом наукового пошуку у цій галузі.

Концептуальні положення, спрямовані на вирішення досліджуваної проблеми визначаються вимогами нормативно-правових документів: законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про інноваційну діяльність», «Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку», Концепції «Нова українська школа, «Базового компонента дошкільної освіти», програмами розвитку дітей дошкільного віку.

Проблема аналізу психолого-педагогічних умов розвитку особистісного потенціалу дитини дошкільного віку у сучасному суспільстві опирається на: вітчизняні концепції «антропоцентризму», «внутрішньої природи дитини», «унікальності і самодостатності особистості», які були започатковані у «філософії серця» Г. Сковороди, обґрунтовані в наукових дослідженнях Б. Грінченка, М. Пирогова, С. Русової, К. Ушинського та ін.;

науково-психологічні уявлення про сутність та закономірності творчого розвитку дітей дошкільного віку, сформульованих такими науковцями як В. Андреев, Р. Грановська, В. Клименко, О. Лук, Т. Любарт, М. Мамфорд В. Моляко, С. Сисоєва, Р. Стернберг, Я. Пономарьов, О. Матюшкін та ін.

Незважаючи на значну кількість публікацій, проблема розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку методом Sandplay висвітлена в науковій літературі недостатньо. Це пов'язано з одного боку з тим, що цей метод звично сприймається як засіб психологічної корекції, а не метод розвитку творчого потенціалу та з іншого – система роботи з розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти України продовжує формуватися. Отже, це й обумовило вибір теми дослідження: **«Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного віку методом Sandplay».**

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає в розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці моделі розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку методом Sandplay.

Поставлена мета реалізовуватиметься через розв'язання наступних завдань:

1. Здійснити дефінітивну характеристику поняттєвого апарату дослідження та проаналізувати сучасний стан розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку.
2. Обґрунтувати можливості використання інноваційної технології Sandplay як методу розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку.
3. Розробити та теоретично обґрунтувати модель розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку методом Sandplay.
4. Експериментально перевірити ефективність впровадження розробленої моделі розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку методом Sandplay.

Об'єкт дослідження: процес розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: модель розвитку творчого потенціалу дітей

дошкільного віку методом Sandplay.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури з досліджуваної проблеми, проектування результатів і процесів їх досягнення на різних етапах пошукової роботи; *емпіричні* – методи збору інформації: бесіди, анкетування, спостереження, узагальнення передового педагогічного досвіду, вивчення педагогічної документації, педагогічний експеримент для перевірки ефективності впровадження розробленої моделі; *статистичні* – ранжування, математична і статистична обробка отриманих упродовж дослідження результатів педагогічного експерименту.

Практичне значення одержаних результатів полягає в упровадженні моделі розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку методом Sandplay в освітній процес закладу дошкільної освіти. Установлені наукові факти, положення та висновки можуть бути використані в освітньому процесі закладів дошкільної освіти, у родинному вихованні, а також з метою педагогічної просвіти батьків, надання їм допомоги у творчому розвитку дітей.

Базою дослідження були Шепетівський заклад дошкільної освіти (садок-ясла) №3 «Ластівка» та Шепетівський заклад дошкільної освіти (садок-ясла) №6 «Білочка» Хмельницької області.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено на конференціях різних рівнів.

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 2 наукових публікаціях.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (76 найменувань), 2 додатків. Основний текст викладено на 72 сторінках.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційному дослідженні подано теоретичне узагальнення та практичне вирішення проблеми розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку методом Sandplay, що полягало в розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці моделі, яка забезпечить ефективне розв'язання означеної проблеми.

Проведене дослідження дало змогу сформулювати наступні висновки:

1. Здійснено дефінітивну характеристику поняттєвого апарату дослідження та проаналізовано сучасний стан розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку. Визначено, що категорія «творчість» формулюється як створення нового (оригінального, нестандартного) продукту; поняття «творчий потенціал» характеризується як інтегративну властивість цього особистісного утворення, що характеризує міру можливостей людини здійснювати творчу діяльність, визначає її готовність та здатність до творчої самореалізації й саморозвитку; термін «розвиток» як складний процес об'єктивної дійсності за результатом якого є виникнення якісно нового, поступальний процес сходження від нижчого до вищого, від простого до складного; термінологічне словосполучення «творчий потенціал дітей дошкільного віку» як складну систему якостей, інтегральну цілісність природних і соціальних сил особистості, сукупність можливостей, властивостей та здібностей до здійснення творчої діяльності, що включає вміння генерувати нові ідеї, готовність до непередбачуваних рішень, допитливість, здатність до коментування процесу та результату діяльності, мотивацію досягнень, розвинуту уяву, а також здатність до створення творчого образу, що відрізняється оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю.

Розглянуто компоненти творчого потенціалу дітей дошкільного віку та визначено складові розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку: мотиваційна, когнітивно-діяльнісна, складова розвитку мисленнєвих процесів

дітей дошкільного віку та рефлексивна складова.

Проаналізовано сучасний стан розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку через здійснення аналізу існуючих освітніх програм ЗДО, виявлено, що вони тією чи іншою мірою торкаються проблеми розвитку творчого потенціалу, проте не ілюструють конкретних засобів для досягнення цієї мети, не несуть системного характеру, що, у свою чергу, знижує їх ефективність у цьому напрямі, тому потребують визначення конкретних методів розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку.

2. Обґрунтовано можливості використання інноваційної технології Sandplay як методу розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку. Проаналізовано сучасні інноваційні технології ЗДО відповідно до їх можливостей розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку. Визначено особливості педагогічної інновації Sandplay. Доведено ефективність використання інноваційної технології Sandplay як методу розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку. Охарактеризовано принципи організації освітньої діяльності з точки зору якісної реалізації інноваційної технології Sandplay у закладі дошкільної освіти. З'ясовано складові компоненти освітнього середовища з використанням інноваційної технології Sandplay та умови реалізації зазначеного методу.

3. Розроблено та теоретично обґрунтовано модель розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку методом Sandplay, що складається з трьох компонентів - організаційного, що включає визначення *мети та змісту (4 складові)*, які ґрунтуються на принципах створення якісного розвивального середовища для реалізації технології Sandplay; формувального, що передбачає реалізацію визначеного змісту; використання інноваційної технології Sandplay як *методу* розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку та відповідно до нього *засобів* (казки на піску, створення художніх композицій, роботи з кольоровим піском, розвивальні дидактичні, сюжетно-рольові ігри та вправи, дослідницька діяльність, робота з мокрим піском, ігри на розвиток дрібної моторики, художньо-мовленнєва діяльність) освітньої діяльності дітей дошкільного віку та умов її реалізації в ЗДО; та останнього - контрольно-результативного компоненту, що передбачає оцінку результатів розвитку

творчого потенціалу дітей дошкільного віку та здійснення якісної рефлексії.

Визначено методи вимірювання обраних критеріїв розвитку творчого потенціалу, охарактеризовано відповідно їм рівні його сформованості у дітей дошкільного віку (низький, достатній, середній та високий).

4. Експериментально перевірено ефективність впровадження розробленої та теоретично обґрунтованої моделі розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку методом Sandplay. Визначено методи вимірювання обраних критеріїв розвитку творчого потенціалу, охарактеризовано відповідно їм рівні його сформованості у дітей дошкільного віку (низький, достатній, середній та високий).

Дослідження передбачало залучення до педагогічного експерименту двох груп дітей дошкільного віку: експериментальної та контрольної груп. Ці групи у своєму складі мають по 26 дітей дошкільного віку, навчаються за аналогічними освітніми програмами, середній віковий показник 4-6 років, тобто знаходяться у рівних педагогічних та інших умовах.

Дослідження здійснювалось в три етапи: констатувальний, мета якого була виявити рівень розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку; формувальний - упродовж якого в експериментальній групі на заняттях та у повсякденному житті впроваджувався метод Sandplay та відповідні йому засоби: дидактичні, сюжетно-рольові ігри та вправи з піском для дітей дошкільного віку; контрольний - передбачав повторну перевірку рівня розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку.

Дані порівняльного аналізу результатів педагогічного експерименту, виявили, що після впровадження інноваційної методики Sandplay як провідного методу формування творчого потенціалу дітей дошкільного віку та відповідних засобів у межах розробленої моделі у порівнянні з констатувальним етапом експерименту в експериментальній групі показники зросли на низькому рівні в середньому на 12%; на достатньому рівні зменшився в середньому на 6 %; на середньому рівні зріс на 11 %; на високому в середньому на 6 %, тим самим підтвердили ефективність розробленої моделі розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку методом Sandplay.

Проведене дослідження не претендує на повне і всебічне розкриття всіх

аспектів проблематики розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку. Перспективний напрямок для майбутніх наукових розвідок вбачаємо у розробці методичних рекомендацій для батьків щодо розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку методом Sandplay.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Київ : Либідь, 2001. 520 с.
2. Андреев В. И. Педагогика творческого саморазвития. Киев, 2012. 567 с.
3. Андриющенко Т. К. Диференціація при здійсненні креативного розвитку дошкільників: досвід, проблеми, перспективи. ОПОПП. Черкаси, 2010. 226 с.
4. Бабанський Ю. К. Педагогіка. Київ: Просвіта, 2003. 479 с.
5. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Наук. керівник А. М. Богущ, авт. кол. А. М. Богущ, Г. В. Беленька, О. Л. Богінч та ін. Спецвип. журн. «Вихователь-методист дошкільного закладу». Київ, 2012. 30 с.
6. Березюк В. С., Рудік О. А. Інноваційні технології в ДНЗ. Харків: Вид. група «Основа», 2017. 224 с.
7. Бібік Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті // Український педагогічний журнал. 2015. № 1. С. 47-58.
8. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров. 2-е изд., Москва; СПб., 2001. 1434 с.
9. Бондарчук З. В. Пісочна терапія як засіб різнобічного розвитку дітей дошкільного віку // Підготовка педагогів до впровадження державних стандартів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В. Є. Литньова Н. Є. Колесник Т. В. Наумчук.: Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2013. 574 с. С. 15-19.
10. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посібник. Київ : Либідь, 2005. 400 с.
11. Войтко В. І. Психологічний словник. Київ : Вища школа, 1982. 218 с.
12. Выготский Л. С. Педагогическая психология. Москва : Педагогика, 1991. 480 с.

13. Габдреев Р. В. Моделирование в познавательной деятельности студентов : Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2000. 111 с.
14. Гопка О. М. Творчий потенціал особистості як наукова категорія // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2016, Вип. 27. С. 11-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2016_27_5/
15. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 206 с.
16. Даниленко Л. Освітній менеджмент : навчальний посібник / За ред. Л. Даниленко, К. Карамушки. Київ : Шкільний світ, 2003. 400 с.
17. Даниленко Ю. А. Характеристики та класифікації інновацій та інноваційного процесу // Наука та інновації. 2018. Т. 14. № 3. С. 15-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/scinn_2018_14_3_4/
18. Дитина в дошкільні роки : комплексна освітня програма / автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД. 2016. 160 с.
19. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. В. О. Огнев'юк ; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богінч [та ін.]; МОН України, Київ. у-т ім. Б. Грінченка. Київ : Київ. у-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
20. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
21. Завгородня Є. Є. До проблеми розвитку творчого потенціалу особистості : Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2015. Вип. 4. С. 25-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2015_4_7/
22. Закон України «Про дошкільну освіту» № 2628-III від 11.07.2001. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14/>
23. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень: колективна монографія / За ред. В. Моляко, О. Музики. Житомир: Рута, 2006. 320 с.

24. Ильина Т. А. Педагогика: учебное пособие. Москва, 2000. 496 с.
25. Клименко В. Психологічна підтримка творчості учня // Психолог. 2002. № 46-47. С. 13-19.
26. Клименюк О. В. Технологія наукового дослідження: авторський підручник. Київ : ТОВ «Аспект-Поліграф», 2006. 308 с.
27. Кожухова Т. В., Кайдалова Л. Г., Шпалінський В. В. Основи психолого-педагогічного дослідження. Харків : НФаУ: Золоті сторінки, 2012. 240 с.
28. Коломоєць Т. Г. Розвиток творчості дітей дошкільного віку на заняттях з художньої праці // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Педагогічні науки. Чернігів, 2017. Вип. 149. С. 48-54.
29. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей раннього віку «Соняшник» / Л. В. Калуська. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с.
30. Конопко О. Л. Енциклопедія освіти / За ред. В. Кременя. Київ : Либідь, 2008. 798 с.
- 30а Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ, 2002. 608 с.
31. Кравчук П. Ф. Формирование творческого потенциала личности в системе высшего образования : автореф. дис... д-ра филос. наук : Москва, 1992. 32 с.
32. Крамаренко А. Теоретичні засади інноваційних процесів в освіті. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка. 2019. № 5. С. 5-10.
33. Кульчицька О. І. Дивергентне мислення як умова розвитку творчості дітей молодшого шкільного віку // Обдарована дитина. 2018. № 1. С. 2-6.
34. Курочкина А. Ю. Исследования креативности: постановка проблемы экономики // Сб. научных статей по итогам Международной научной конференции (19-20 мая 2009 г.). Харьков: Изд-во «Креативная экономика», 2009. С. 630-639.
35. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и

- прикладных исследованиях. СПб. : Социально-психологический центр, 2000. 391 с.
36. Лазарев М. І. Теоретичні і методичні засади моделювання змісту загальноінженерних дисциплін для технологій навчання студентів: дис. ... доктора пед. наук.: Харків, 2004. 497 с.
37. Лапінський В., Карташова Л. Мультимедійна дошка. Київ: Шк.світ, 2011. 128 с.
38. Литвиненко С. Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки». Вип. 3 (50). Полтава, 2006. С. 215-219.
39. Лихвар В. Д. Розвиток художньо-творчого потенціалу молодших школярів у процесі образотворчої діяльності: автореф.дис... канд. пед. наук: Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2013. 24 с.
40. Лозова В. І., Троцко Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посіб. Харків: «ОВС», 2002. 400 с.
41. Лук А. Н. Мышление и творчество. Харьков, 2000. 144 с.
42. Майер В. Р. Методическая система геометрической подготовки учителя математики на основе новых информационных технологий: дис... д-ра пед. наук. Красноярск, 2001. 351 с.
43. Малафійк І. В. Дидактика: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2005. 389 с.
44. Мартинюк І. О. Творчий потенціал і самореалізація особистості // Психологія і педагогіка життєтворчості. Київ, 2001. 792 с.
45. Марусинець М., Іванова В. Динаміка розвитку творчого мислення у дошкільному та молодшому шкільному віці // Вісник післядипломної освіти. 2019. Вип. 1(2), С. 232-240.
46. Марущак В. Творчий потенціал особистості як одна з рушійних сил у розвитку та формуванні вчителя майбутнього // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2019. № 5 (59). С. 323-325.

47. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.: Наказ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html/>
48. Нечипорук Н. І., Томей О. П. Розвивальні ігри для дошкільників. Харків: Видавнича група «Основа», 2017. 192 с.
49. Овчинников В. Ф. Диалектика репродуктивної і продуктивної діяльності і розвиток творчого потенціала суб'єкта праці. Дис.... д-ра філос. наук. Харків, 2003. 322 с.
- 49а Остапенко Н. І. Творчий потенціал особистості у контексті проблем сучасної освіти // Актуальні питання мистецької педагогіки педагогіки та хореографії. Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Випуск 2, 2013. С. 88-91.
50. Пазиненко С. М. Розвиток творчих здібностей: нетрадиційні заняття з художньої праці в старшій групі : Харків: Основа ; Тріада, 2007. 112 с.
51. Педагогічний експеримент [В. І. Євдокимов, Т. П. Агапова, І. В. Гавриш та ін.]. Харків : ОВС, 2001. 148 с.
52. Пісочна терапія в роботі з дошкільниками / Упоряд. Л. А. Шик, Н. І. Декань, У. М. Гладченко, Ю. М. Черкесова. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 127с.
53. Поставкіна А. Педагогічні інновації та їх обговорення на шпальтах часопису «Рідна школа». 2002. № 1. С. 13-14.
54. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан; за заг. ред. О.В. Низковської. 2017. 256 с.
55. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с.
56. Рубан Н. Здоров'ятворчі та здоров'язберезувальні технології // Палітра педагога. 2018. № 2. С. 12-17.
57. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посіб. для вчителів і методистів поч. навч. Київ : А.М. Богданова, 2009. 226 с.

58. Світ дитинства. Комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / О. М. Байєр, Л. В. Батліна, А. М. Богуш та ін.; Тернопіль : Мандрівець, 2015. 200 с.
59. Скаткин М. Н. Проблемы современной дидактики. Москва : Педагогика, 2004. 96 с.
60. Словник української мови. У 20-ти т. : Український мовно-інформаційний фонд НАН України; [за ред. В. М. Русанівського]. Київ : Наукова думка, 2010. 911 с.
61. Степанець І. О. До проблеми підвищення якості та ефективності професійної підготовки майбутніх педагогів // Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка. 2006. № 6. С. 237-242.
62. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. Т. I : Методика виховання колективу. Київ : Радянська школа, 1976. 637 с.
63. Теоретические основы процесса обучения в советской школе / Под ред. В.В. Краевского, И.Я. Лернера. Київ: Педагогіка, 2000. 316 с.
64. Ткач Р. В. Психологічні особливості творчої активності особистості. Запоріжжя: В-во ЗДІА, 2000. 24 с.
65. Ткаченко Л. М. Сучасне заняття в закладі дошкільної освіти з використанням технології ТРВЗ // Інноваційні технології в дошкільній освіті: збірник абстрактів Міжнародної науково-практичної інтернетконференції, м. Переяслав-Хмельницький, 28-29 березня 2018 р. / за заг. ред. Л.О. Калмикової, Н.В. Гавриш. Переяслав- Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. С. 140-142.
66. Тягур Л. М. Сендплей – метод позитивного впливу на психічний розвиток дитини дошкільного віку // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2013. С. 315-324.
67. Узнадзе Д. М. Психологические исследования. 2009. 451 с.

68. Фіцула М. М. Педагогіка : посібник. Київ : Академвидав, 2003. С. 189-190.
69. Цимерман І. Л., Ковтун Є. Ф. Креативний розвиток дошкільнят засобами ТРВЗ. Суми, СОППО. 2009. 71 с.
70. Шульц О. Б. Развитие творческого потенциала учащихся в личностно-ориентированном образовании. Дис...канд. пед. наук. Ростов-на-Дону, 2005. 183 с.
71. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе: учеб. пособие для студ. пед. ин-тов. : Киев : Просвещение, 2001. 160 с.
72. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін]; наук. кер О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР Україна». 2019. 488 с.
73. Ягупов В. В. Педагогіка: навчальний посібник. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
74. Ярощук Л. Г. Креативність як компонент творчого потенціалу особистості майбутнього школяра // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія. 2016. № 2. С. 128-133.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2016_2_22/
75. Mumford M. D. Where have we been, where are we going? Taking stock in creativity research / Creativity Research Journal. 2003. Vol. 15. P. 107-120.
76. Sternberg R. J. The Nature of Creativity / Creativity Research Journal. 2006. Vol. 18. № 1. P. 87-98.